

ГЕОПОЛИТИКА ИЗМЕЂУ ПЛАНИРАНОГ ХАОСА И НОВОГ ПОРЕТКА МОЋИ – ОБАВЕШТАЈНИ АСПЕКТИ

Сажетак: Свет преживљава један од преломних момената у својој историји у којем нелинеарне промене и процеси дају мале шансе за израду потпуне и поуздане слике будућности. Велики број противречних опција могућих развоја догађаја пре свега је последица деловања стратешких субјеката на геополитичком и геоекономском хоризонту.

Како је израда дугорчних прогноза један од основних задатака стратегијских обавештајних служби у раду ћемо кроз анализу процеса („повезивањем тачкица“) који се у континуитету од „Хладног рата“ одвијају у Европи, Блиском Истоку, Азији и Јужној Америци и обавештајну процену развоја догађаја до 2030. године, припремљену од стране Националног савета за обавештајни рад САД (National Intelligence Council), покушати да покажемо да се савремена кретања не смеју једнострано посматрати као неукорењене, спонтане, нелинеарне и међусобно невезане мегатенденције. Дакле, стратегијске прогнозе, као производ темељно спроведених истраживања и рада великог броја специјалиста и експерата најразличитијег профила, дају приказ глобалних процеса и тенденција у одређеном временском оквиру чије се трајекторије могу завршити дијаметрално супротно од предвиђених, тј. оних које би се јавиле да су процеси препуштени „слободном кретању“. Следи да се стратегијске прогнозе могу посматрати као - обавештење, упозорење, и инструкција за предузимање активности у циљу спречавања изненађења и елиминисања непожељних сценарија, тј. инструкције за „операције утицаја“.

Кључне речи: „Хладни рат“, „обојене револуције“, стратегијске прогнозе, „операције утицаја“, свет до 2030.

Увод

Након што су се први утисци о спонтаној реакцији дела „незадовољног арапског народа“ израженог у „арапском пролећу“ искристалисали, све је већи број оних који „арапску револуцију“ виде као нови тип политичких технологија за смену неподобних режима. Али, ако „арапско пролеће“ представља нови тип револуције, у чему је онда разлика између ове и нпр. „плишаних револуци-

ја” у источној Еврипи, „булдозер револуције” у Србији (2000), „револуције ружа” у Грузији (2003), „тулипан револуције” у Киргизији (2005 и 2010)? Или, шта је суштински чини различитом од револуције у Ирану (1953), промене режима у Гватемали (1954), Чилеу (1973), Никарагви (1984), итд.? Сматрати да „twitter-револуције” (назив предложен од стране Стенфордског универзитета 2009. године) немају ништа заједничко са методологијом промене режима у напред наведеним државама било би погрешно, посебно за државе који припадају тзв. „ризичним групама”. Управо ови примери (и мноштво других добро задокументованих) пружају могућност не само да се прати еволуција примењених технологија за свргавање наведених режима већ и кључни разлози због којих је то учињено, што је уједно и прва степеница за разумевање савремених геополитичких и геоекономских процеса.

Као увертира за „обојене револуције”, „плишане револуције” (у Пољској, Чехословачкој, Мађарској, Немачкој Демократској Републици, Румунији и Бугарској) крајем осамдесетих година 20-века биле су резултат четрдесетогодишњег осмишљеног рада капиталистичких држава на челу са Сједињеним Државама против држава социјалистичког система, као и оних за које се сумњало да то могу постати. Али пре свих на удару америчке субверзивне машинерије одмах након Другог светског рата нашле су се Грчка, Италија и Француска, што им је у највећој мери определило даљу судбину. Истовремено, поред успостављања пуне политичке и економске контроле над државама Запада, Сједињене Државе су током педесетих година изградиле чврсте темеље за дестабилизовање Варшавског пакта, „плишане револуције” у Источној Европи, „перестројку” у Совјетском Савезу, „обојене револуције” на постсовјетском пространству и Блиском Истоку, и полуге за све будуће операције усмерене на очување доминације у било којој варијанти развоја догађаја.

Инфраструктура Сједињених Држава за дугорочно вршење утицаја у Западној и Источној Европи

Као што је наведено, плашећи се да на власт у Италији, Француској и Грчкој могу доћи комунисти Сједињене Државе су свим земљама ратом разрушене Европе понудиле програм економске обнове познат као „Маршалов план”. Упркос привидној добронамерности радило се о добро осмишљеној обавештајно-економској операцији. План који су иницирали Џорџ Кенан и Џејмс Форестал имао је за циљ да се путем добро финансираних јавних и тајних операција шири идеја о супериорности капитализма, учврсти америчка доминација у Западној Европи, обезбеди амерички извоз и приступ заједничком европском тржишту, и спречи преузимање власти од стране европских левичарских партија у неким европским државама.¹ Иако је Џорџ Маршал

¹ У декласификованом документу представника америчке мисије за помоћ Грчкој, упућеног из Атине Стејт департменту 17. новембра 1947. године, реферише се: "Успоставили смо практично потпуну контролу... над националним буџетом, пореским системом, штампањем новца, политиком цена и политиком у области зарада, државним економским планирањем, као и над увозом и извозом, правцем реорганизације оружаних снага и расходима за доделу помоћи" (Блум, 2013:

позвао Совјете да заједно учествују у свеевропском програму опоравка понуда је била, како наводи Џорџ Кенан, „осмишљена тако да буде одбијена” (Nixon, 1989). Одбијање Совјета да учествују у обнови послератне Европе било је мотивисано страхом од могућег губитка утицаја и контроле над Источном Европом, односно да ће комунистичке партије које су се већ биле учврстиле у Источној Европи изгубити кључне полуге власти. Због активног учествовања у креирању и реализацији „Маршаловог плана” ЦИА је посматрана као његов „тајни анекс” (Rositzke, 1977:148). Извршни директор програма (главни администратор) био је Ричард Бисел (Richard Bissell), од 1958. године директор управе за планирање специјалних операција ЦИА, који много година касније открива суштину плана изјављујући да се - „... сасвим добро схватало да „Маршалов план” никада није био замишљен као чисто човекољубиво предузеће” (Bissel, 1996). Иако се говорило о помоћи овим програмом се уводио цели низ ограничења за земље кориснике, уз диктирање разноврсних економских услова кројених по моделу америчког капитализма у замену за пружену помоћ. Оно што је такође важно је да значајна сума средстава из „Машаловог плана” никада није напустила САД јер су директно уплаћивана америчким компанијама ради куповине сопствених производа. На тај начин је остварена двострука корист, политичка и економска, и постављен модел за све касније операције „помоћи” широм планете које су превасходно у служби интереса САД. Ово потврђује и једно од саопштења Америчке агенција за помоћ и развој (USAID) из 1999. године: „Главним корисником бенефита из програма иностране америчке помоћи увек су биле САД.”² Све касније организације које су проистекле из „Маршаловог плана” - „Агенција за узајамну безбедност” (*Mutual Security Agency*, 1951-1953), „Управа за иностране операције” (*Foreign Operations Administration*, 1953-1955), „Управа за међународну сарадњу” (*International Cooperation Administration*, 1955-1961) и, на крају „Агенција за међународни развој” (*U.S. Agency for International Development*, USAID, од 1961. године до данас) - не само да су биле покриће за финансирање тајних операција ЦИА, већ и реализацију тзв. „отворених програма” у свим деловима света.³

Друга нит мреже која се плела око држава Источног блока била је коалиција између Ватикана и ЦИА, успостављена 1941. године када је ЦИА из Лисабона у Њујорк пребацила свештеника-доминиканца Феликса Морлиона

58); Описујући услове и моћ америчког утицаја у Грчкој оствареног кроз додељивану помоћ у том периоду Андреас Папандреу (Papandreou Andreas) пише: "САД су почетком педесетих година у економској сфери остваривале диктаторску контролу, захтевајући да се на сваком важном документу упоредо са потписом грчког министра за координацију помоћи налази и потпис руководиоца америчке економске мисије" (Papandreou, 1970: 5).

² US Agency for International Development, *Direct Economic Benefits of U.S. Assistance Programs*, 1999.

³ Бивши директор директор Агенције за међународни развој при администрацији Џимија Картера (1977-1981) Џон Гилиген (John Gilligan) је признао: "У једно време у многе од филијала Агенције (УСАИД) продрли су људи ЦИА. Идеја је била садржана у томе да уграђује оперативне раднике у све видове иностраних активности - државне организације, добровољне покрете, религиозне структуре, итд" (Cotter, 1981: 321).

(Felix Morlion), оснивача „Европске католичке антикоминтерне”, познатије под називом „За Бога” („Pro Deo”). Ова организација је током читавог Другог светског рата финансирана од стране ЦИА, да би на крају Морлион доспео на једну од кључних фигура у обавештајној служби Ватикана. Инфраструктура Ватикана и преостали профашистички елементи, обједињени операцијом „Гладио”, били су једна од основних полуга за уништење левичара у Италији и осталим деловима Европе. Такође, рука Ватикана једнако је била присутна и у свим другим деловима света, посебно Јужној Америци и Африци.

Формирањем и учвршћивањем НАТО у Европи појављују се и специјализована одељења за психолошко ратовање и широка мрежа радио станица, најпре „Радио Слободна Европа” и „Радио Слобода”, који је у потпуности финансиран од стране ЦИА. У комитету „Радија Слобода” радио је велики број припадника америчких тајних служби и нациста, а програм се одвијао на 22 језика. Делатност радија је имала два циља: прво, вођење пропаганде, и друго, класични агентурни рад – врбовање агената, њихово обједињавање у групе и образовање „покрета отпора” који би били способни да у датом моменту започну оружану борбу (Бобков, 2011: 123). Свестан да САД војним путем не могу остварити циљеве један од руководилаца „Радио Слобода” изјављује следеће: „Ми нисмо у ситуацији да заузмемо Кремљ, али можемо васпитати људе који то могу урадити и припремати услове у којима ће то бити могуће” (Хлобустов, 2011: 155). На који начин ће то бити остварено види се из плана директора ЦИА Алена Далеса из 1954. године, у коме се наводи: „... Све што имамо, сво злато, сву материјалну моћ уложићемо на отупљивање и заглупљивање људи... Људски мозак и свест могу се изменити. Посејаћемо хаос, неприметно ћемо их упутити да верују у погрешне ствари. Натераћемо их да се приклоне лажним вредностима. ... Литература, позориште, биоскопи – све то ће приказивати и величати најнижа људска осећања... На све начине ћемо подржавати и уздизати такозване уметнике, који ће се наметати и продубљивати у људској свести култ секса, насиља, садизма и издајства – једном речју, сваку неприродност. У руковођењу државом створићемо несналажење и хаос. Неприметно, али активно и стално, доприносићемо заглупљивању чиновника и стварању непринципијелности. Част и државни поредак представљаће нешто прошло и непотребно, што ће се исмејавати. Вешто и неприметно, као вредности намећемо људске пороке: лаж, превару, пијанство и наркоманију, неповерење међу људима, издајство и национализам. Биће појединаца који ће увидети шта се догађа. Њих ћемо учинити беспомоћним, изложићемо их подсмеху. Тако ћемо стварати покољења, једно за другим. Људе ћемо придобијати још од детињства и младости. Главну пажњу усмерићемо на омладину коју ћемо изопачавати, кварити и учити је разврату. Од њих ћемо направити цинике, проскакте и космополите...” (Стонор Саундерс, 2013: 11). Годину дана пре саопштавања овог плана, априла 1953. године Ален Далес одобрава супертајне програме (под кодним називом МКУЛТРА) који су за циљ имали истраживање могућности контроле људског понашања. За 11 година свог постојања (1953-1964) програм МКУЛТРА је обухватио 149 засебних пројеката (Мелтон, *et.al.*, 2013: 339-340).

Трећа нит паучине која се плела око највећег броја држава биле су синдикалне организације које је основала ЦИА: „*Free Trade Union Committee*”, „*American Institute for Free Labor Development*”, „*African-American Labor Center*”, „*Asian-American Free Labor Institute*”, „*Free Trade Union Institute*” (који је деловао у Европи); 1997. године обједињени у „*American Center for International Labor Solidarity*”. Упоредо са алијансом „ЦИА - синдикати”, која је одиграла кључну улогу у Пољској кроз пољски синдикат „Солидарност” (чији је оснивач ЦИА), Вашингтон је конструисао и низ других организација које су суштински допринеле коначном резултату: невладина организација „*Freedom House*”, „*International Rescue Committee*”, „*Heritage Foundation*”, и „*Free Congress Foundation*” (Блум, 2014: 36).

Поред наведених као један од важних субверзивних инструмената против источноевропских држава био је „*Национални фонд за подршку демократији*” (*National Endowment for Democracy – NED*), формиран 1983. године. Један од његових архитеката био је Волтер Рејмонд (Walter Raymond), бивши члан Савета за националну безбедност САД и специјални помоћник председника Роналда Регана. Фонд је формиран као организација која је деловала паралелно са ЦИА, водећи субверзивне пројекте под паролом „ширења демократије”. Приватни статус је обезбеђивао широке оквире за деловање и могућност уверљивог порицања у случају оптужби за мешање америчке администрације у унутрашње ствари других држава, као и избегавање саслушања о тајним делатностима пред Конгресом САД, са чим је ЦИА морала да се суочи. „Национални фонд за подршку демократији” је структура у чији састав улазе четири организације, по две из сваке партије, од којих је по једна оријентисана на политику а друга на бизнис. Републиканска партија контролише „*Међународни републикански институт*” (*International Republican Institute – IRI*) и „*Центар за међународно приватно предузетништво*” (*Center for International Private Enterprise – CIPE*), док Демократска партија води „*Национални демократски институт*” (*National Democratic Institute – NDI*) и „*Амерички центар за међународну солидарност синдиката*” (*American Center for International Labor Solidarity – ACILS*). Таква формула је направљена да би организације међусобно сарађивале, имале бољу покривеност и ширину деловања, уз минимизацију конкуренције међу два партијама и узајамне критике. Председник „*Националног фонда за подршку демократији*” од 1984. године до разбијања СССР био је Џон Ричардсон (John Richardson), који је учествовао у организацијом побуне у Мађарској 1956. године, и у периоду од 1961-1968. руководио радија „Слободна Европа”.⁴ Аллен Вејнштајн (Allen Weinstein), један од идеолога „*Националног фонда за подршку демократији*” и његов први председник (1983-1984) (уз Збигњева Бжежинског као члана одбора директора), улогу фонда и других невладиних организација описује у листу „*Washington Post*”: „Много тога што ми сада радимо двадесет пет година уназад је тајно радила ЦИА. Главна разлика је садржана у томе што када се такве активности спроводе отворено вероватноћа провале је скоро равна нули. Отвореност је

⁴ Поред тога Ричардсон је био и члан Савета Међународног спасилачког комитета, као и председник и члан Извршног комитета "Freedom House" – организације која је указивала подршку Мађарском устанку 1956. године (Чарлз, 2014: 438).

Од „плишаних револуција” до „арапског пролећа”

Након распада Совјетског Савета и „плишаних револуција” у Источној Европи, односно пропасти комунизма и „комунистичке завере”, наде човечанства у мирнији и безбеднији свет убрзо су изневерене. Американци јавно објављују да се зона њихових националних интереса простире и на бивше савезне републике и државе совјетског блока, што прати јачање и ширење НАТО-а према истоку. Касније Михаил Горбачов, који је и сам свесно радио на уништењу комунизма јер је, како наводи, веровао да ће „свет без комунизма бити лепши”, те да ће после 2000-те године наступити „ера мира и свеопштег благостања којој једино Кина може представљати сметњу”,⁵ изненађен непоштовањем датог обећања да неће бити даљег ширења ове војне алијансе на исток изјављује: „Проблем није у томе да ли ће Чеси, Мађари или Пољаци ступити у НАТО. Проблем је много озбиљнији и садржан је у одбацивању стратегије изградње новог општеевропског система о којем смо се ја и лидери свих западних држава договорили по окончању „Хладног рата”. Ја се осећам обманутим од стране Запада. Могућност која је могла да буде искоришћена у интересу мира је пропуштена”.⁶

Да су Сједињене Државе имале јасну визију зашто то раде може се закључити из говора председника Клинтона одржаног 24. октобра 1995. године у Пентагону на састанку Обједињеног комитета начелника штабова, у коме се каже: „Последњих десет година политика у односу на СССР и његове савезнице убедљиво је показала правилност нашег курса усмереног на одстрањивање једне од најснажнијих држава света, као и једног од најснажнијих војних блокова. Користећи промашаје у совјетској дипломатији, ванредну самоувереност Горбачова и његовог окружења, у том смислу и оних који су отворено заузели проамеричку позицију, ми смо постигли оно што је Труман са Совјетским Савезом намеравао посредством атомске бомбе. Истина, уз једну суштинску разлику – ми смо добили сировински додаток - неразрушену атомском бомбом државу, коју би било тешко изградити. Да, ми смо на то утрошили милијарде долара, а оне су већ сада близу онога што Руси називају самооплођивањем. За четири године ми и наши савезници добили смо различите стратегијске сировине у вредности од 15 милијарди долара, стотине тона злата, драгог камења, итд. Током година тзв. „перестројке” у СССР многи наши војници и бизнисмени нису веровали у успех предстојећих операција. И напрасно, демонтирајући идеолошке основе СССР ми смо умели без крви избацити из рата државу која се борила за светску доминацију и била главним конкурентом Америци. Наш циљ и задаци су да и у будућности укажемо помоћ свима који у нама виде образац западне слободе и демократије. Када су почетком 1991. године припадници ЦИА ради остваривања наших планова на Исток предали 50 милиона долара, а затим још таквих износа, многи од политичара и војника такође нису веровали у успех посла. Сада, после четири године, видљиво је да су наши планови почели да се остварују. Ипак, то још не значи да немамо о чему да

⁵ *Заря*, №24, 1999 год.

⁶ *South Florida Sun-Sentinel*, April 17, 2008.

размишљамо. У Русији, држави где још није довољан утицај САД, неопходно је истовремено решавање неколико задатака: Својски се потрудити да се не допусти да на власт дођу комунисти. Уз помоћ наших другова треба створити такве предуслове да се током парламентарних избора поставе све замисливе и незамисливе препреке за левичарске партије; Посебну пажњу посветити председничким изборима. Садашње руководство нам одговара у сваком погледу и зато не треба штетети на расходима, они ће донети позитивне резултате. Обезбеђујући да Јељцин заузме положај председника по други пут ми ћемо изградити полигон са кога никада нећемо отићи. За решавање два важна политичка момента неопходно је урадити тако да из председничког окружења Јељцина буду удаљени они који су себе компромитовали. И наравно, безначајно „поливање” садашњег председника за нас неће представљати пораз. То ће бити јефтин политички трик. Циљ оправдава средства. Ако будемо решили та два задатка онда у блиском десетлећу предстоји решавање следећих проблема: рашчлањивање Русије на мање државе путем међурегионалних ратова, сличних онима које смо организовали у Југославији; коначно урушавање руског војно-индустријског комплекса и армије; успостављање режима у одвојеним, а нама потребним руским републикама. Да, ми смо дозволили Русији да буде држава, али империја може бити само једна земља – Сједињене Америчке Државе” (Дроздов, Маркин, 2010) ⁷

У време одржавања наведеног састанка ратови на простору бивше СФРЈ и њено разбијање били су још увек у току упркос томе што се права истина о његовом узроку на Западу добро знала. Тако историчар-истраживач Џон Филипс (Joan Phillips) на следећи начин описује једну од историјских обмана: „Они који носе главну одговорност за крвопролиће у Југославији - нису Срби, ни Хрвати, ни Муслимани, већ земље Запада - које се представљају као спасиоци” (Phillips, 1993). 1994. године бивши заменик команданта америчких снага у Европи Чарлс Бојд (Charles Boyd) изјављује следеће: „Велики део онога што Хрвати називају „окупираном територијом” представља земљу којом су владали Срби током више од три столећа. То исто се односи и на већи део српске земље у Босни... Краће речено, Срби нису покушавали да освоје нову територију већ су покушавали да задрже оно што им је припадало”.⁸ У закључку Бојд додаје да – док амерички лидери изјављују да желе мир истовремено подстрекавају оне који воде ратна дејства (*Ибид*). А много пре него што је НАТО приступио бомбардовању СР Југославије „*New York Times*” (1987) пише: „Етнички Албанци су манипулисали државним средствима и законским актима како би узели земљу која припада Србима... Организовали су нападе на православне храмове, државну заставу извргивали подсмеху. Бунаре су тровали, а усеве палили. Словенске младиће убијали ножевима. Старији су инструкисали млађе етничке Албанце да силују српске девојке... Словени беже од дуготрајног насиља и тако Косово постаје оно што албански националисти желе ... „етнички чистим” албанским регионом”.⁹

⁷ Такође: <http://www.venec-vl.ru/bill-klinton/>; (11/07/2015)

⁸ *Foreign Affairs*, September/October 1994.

⁹ *New York Times*, November 1. 1987.

Циљ разбијања Југославије, према Мајлу Парентију, био је: стварање низа слабих држава десне оријентације са уништеним економијама; обезбеђивање доступа ресурсима за стране корпорације; осигурање јефтине радне снаге која би утицала на снижавање радничких зарада у Западној Европи и свету; ликвидација стотина предузећа лаке и тешке индустрије, односно елиминисање конкуренције за корпоративне произвођаче са Запада; и, на крају, коначни циљ био је приватизација Југославије и њено претварање у земљу „трећег света” (Паренти, 2014: 68-69). Реализација политике рашчлањивања СФРЈ формално је започела 1984. године, када је администрација Роналда Регана директивом NCS-133 („Политика САД према Југославији”) назначила основне правце деловања (Gervasi, 1992/93), да би новембра 1990. године администрација Џорџа Буша-старијег издејствовала подршку Конгреса за пружање помоћи сепаратистичким републикама и оним снагама које су виђене као „демократске” (Chossudovsky, 1999). Октобра 1999. године председник Бил Клинтон даје налог да ЦИА спроведе тајну операцију у циљу свргавања председника СР Југославије Слободана Милошевића. Први корак у том правцу био је сусрет Медлин Олбрајт са министрима иностраних послова Западне Европе у циљу координације контаката са југословенском опозицијом (Gertz, 1999). Један од најзначајних делова плана био је покушај врбовања југословенских званичника спремних да издају земљу, посебно оних који су се налазили на „црним листама” САД и Европске Уније. Припадници страних обавештајних служби су их посећивали и нудили нагодбе у замену за пристајање на сарадњу. Неретко се врбовање покушавало уценом, што је значило да одбијање сарадње може значити покретање поступка за војне преступе, хапшење и извођење пред Међународни суд у Хагу (Donnelly, 1999).

Периодичне и јалове демонстрације неуједињене опозиције фрустрирале су Запад, који је 17. децембра 1999. године са њиховим лидерима одржао сасстанак у Берлину на коме је опозиција строго упозорена да мора да ради заједно. Током берлинског сусрета Олбрајт је своје слушаоце из организације „Отпор” позвала да делују: „Ми желимо Милошевића да видимо лишеног власти, прогнаног из Србије и пред судом у Хагу” (Елих, 2014: 83). Расписивање свеопштих избора у СР Југославији био је поклон Западу, што је био импулс за још активније спољно укључивање. „Национални демократски институт” (*National Democratic Institute, NDI*) је одмах ангажовао америчку компанију за истраживања јавног мњења у вези са 11 припремљених питања, на основу чијих резултата је лидерима опозиције саопштено да Војислав Коштуница има највећу подршку и да ако и даље желе америчку помоћ морају бити сагласни са америчким предлогом (*Ибид*). „Национални демократски институт” је разрадио технологију изборне кампање коалиције и припремио хиљаде активиста, едукујући их тактичким техникама током избора (*Ибид*). Свака реч из политичких саопштења усаглашавана је са америчким саветницима. Одговарајућу припрему су прошли и кандидати за посланике и хиљаде кандидата за локалне органе управљања (*Ибид*).

„Међународни републикански институт” (*International Republican Institute, IRI*) је био задужен за обуку чланова покрета „Отпор” у Будимпешти, под

надзором пензионисаног пуковника америчке војске Роберта Хелвија (Robert Helvey). У кампању је било укључено још неколико америчких организација (нпр. УСАИД је финансирала штампање неколико милиона налепница с натписом – „Готов је!“) (Doobs, 2000). Хелви је тренинге члановима „Отпор”-а организовао не само у Будимпешти, већ и Црној Гори (Маршал, 2005:178), обучавајући их субверзивним активностима и снабдевајући новцем и техничким средствима.

Током предизборног периода САД су буџет опозиционих партија допиле износом од 35 милиона долара, Европска унија за потребе средстава масовног информисања 6 милиона долара, и око 9 милиона долара је доделила Немачка (Jahn, 2000). „Вреће новца су годинама уношене у земљу. ... Тако је било и с испорукама опреме за електронске медије, компјутера, па чак и малих штампарија. Организовани су семинари у Будимпешти, тајни састанци у Црној Гори, Бугарској, Босни и Аустрији. Требало је ојачати медије, иначе се напуштине у режиму неће моћи проширити” (Маршал, 2005:178). Истовремено, САД и савезници су водили тајни рат на другим фронтима. Они су изградиле мрежу радиостаница у суседним земљама из којих је вођен психолошки рат (Елих, 2014: 84). Приликом посете Бугарској средином августа 2000 године, директор ЦИА Џорџ Тенет је са члановима владе, руководиоцима армије и обавештајних служби разговарао о изradi центра из кога би се координисале активности и подржавала опозиција. Центар је у пуном капацитету почео да ради кроз две недеље, а у њему су се одвијали десетодневни курсеви за активисте покрета „Отпор”.¹⁰

Непризнајући резултате одржаних избора, 5. октобар је био датум који су американци и енглези изабрали за преузимање власти од стране опозиције путем преврата. Британска обавештајна служба је успоставила контакте са колебљивим командирима југословенске армије које су настојали да убеди да не стају на путу преврата који су планирали западни чиновници и ДОС. Пред почетак демонстрација у босанском селу Лакташи одржан је састанак високих представника Војне обавештајне службе СР Југославије са припадницима енглеске МИ-6 (Маршал, 2005: 199). Војни обавештајци су својим западним „партнерима” обећали да ће армија отказати да се потчини наредбама за мобилизацију као одговор на преврат. Демонстрације које су уследиле нису биле стихијне како се представља с обзиром да су планови за њихову реализацију разрађивани неколико месеци раније. Сагласно *Observer*-у, током демонстрација око десет хиљада наоружаних активиста је било спремно да у случају неопходности ступи у оружани сукоб са полицијом.¹¹ Крајњи епилог „булдозер револуције” је познат - „харизматични лидер” који је преко ноћи постао „нови Хитлер” - Слободан Милошевић, под притиском демонстраната и западних војних претњи одустао је од другог круга председничких избора, убрзо ухапшен и (не случајно на Видовдан) испручен Међународном суду у Хагу.

¹⁰ “The Balkans are Latin America for CIA”, *Monitor*, Sofia, August 28, 2000.

¹¹ *The Observer*, London, October 8, 2000.

Свргавањем режима Слободана Милошевића мешање Запада у односе државне заједнице Србија и Црна Гора није прекинуто након чега се и она распала, чиме су створени услови за даљу дефрагментацију постјугословенског простора. „Булдозер револуција” у Србији послужила је као шаблон за низ „обојених револуција” - у Грузији („револуција ружа”), Украјини („Мајдан-1”), Киргистану („тулипан револуција”), Блиском Истоку („арапско пролеће”), и поново Украјини („Мајдана-2”). Али пре него што је изведена „револуција ружа” у Грузији терористичка организација Ал Каида, блиски партнер САД на пројектима избацивања СССР из Авганистана, Босни и Херцеговини, Косову и Метохији и Македонији, извела је ударе по САД 11. септембра 2001. године. Тако борбу против међународног комунизма замењује борба против међународног тероризма, због чега је Америка, према речима Џорџ Буш-млађег пред алумнистима војне академије Вест Поинт јуна 2002. године, била „дужна да разоткрије терористичке ћелије у више од 60 држава”.¹² На којих 60 држава је Буш-млађи мислио остало је непознато. Међутим, сумњајући у званичну верзију догађаја од 11. септембра 2001. године, бивши председник Италије Франческо Косига у интервјуу листу „*Corriere della Serra*” даје следећу изјаву: „Та ужасна катастрофа је била испланирана и реализована од америчке ЦИА и Моссада... како би окривиле арапске земље и убедиле западне државе да интервенишу у Авганистану и Ираку” (Павлов, 2010: 56). Зашто прво ове две земље подвргнуте интервенцији постаје јасно из садашње перспективе.

Стационарањем америчких трупа у Авганистану створене су перспективе како би он „... могао постати проводником и споном између Јужне и Централне Азије у циљу обезбеђивања протока енергената у јужном правцу” (Блум, 2014: 66). Поред тога, америчко присуство у Авганистану значи и могућност већег утицаја на бивше совјетске републике, геополитичке аспирације Ирана, Индије и Кине, као и успостављање контроле и приступа енергетским и сировинским ресурсима Кавказко-Каспијског региона. Збигњев Бжежински то образлаже на следећи начин: „Важно је не доћи у зависност од групе државица које могу бити заинтересоване да искористе контролу над доставама (енергоресурса) у политичке циљеве... Ако Европа и САД заједно не ураде оно што треба како би добили диверсификованији приступ енергији Европа може постати политички рањива. Ето зашто је за Запад важно да добију приступ енергетским ресурсима Каспијског мора, као и Централне Азије.”¹³

Савремена етапа америчке спољне политике према Закавказју (Јужном Кавказу), у коме Грузија има кључни геополитички положај, започиње средином деведесетих година 20-ог века. Први председник Грузије Едуард Шеварнадзе је одмах након иступања из оквира СССР исказао жељу да ова држава постане чланица НАТО, дозвољавајући америчким оружаним снагама и обавештајним службама присуство на територији Грузије, што је допринело хаотизацији стања у региону (Загаров, 2002: 36). Први војни контакти остварени су 1993. године када су САД помогле да се формира специјална јединица

¹² *White House, Office of the Press Secretary*. June 1, 2001.

¹³ *Foreign Policy*, October 25, 2007.

„Омега”, која се бринула о сигурности високих државних званичника. Формирани обавештајни центри на територији Грузије надгледали су ситуацију на читавом Северном Кавказу, укључујући и територију Чеченије (Глазунов, 2011: 21-22).

Процењујући да Шеварнадзе не може допринети реализацији широког круга задатака везаних за пројекте који се односе на учвршћивање САД у Кавказком региону 2004. године замењен је Михаилом Сакашвилијем. У периоду између смене два председника у Грузији је регистровано неколико хиљада невладиних организација (Hash-Gonzales, 2012: 44). У Тбилисију је активно деловала УСАИД, у тесној вези са америчком амбасадом САД у Тбилисију; „Национални демократски институт” (*National Democratic Institute, NDI*) и „Међународни демократски институт” (*International Republican Institute, IRI*) – структурни елементи „Националног фонда за подршку демократији”. Упоредо са њима деловале су и „приватне” организације – „*Freedom House*”, „Фонд за отворено друштво”, итд. (Крилов, 2007). Показало се да су и овде „независне” НВО кроз процес „демократизације” значајно утицале на традиционално грузијско друштво, рад владе и стимулацију грађанског незадовољства које је кулминирало на парламентарним изборима 2003. године, иако званична администрација САД увек негира да има утицаја на рад невладиних организација.¹⁴

У припреми „револуције ружа”, која је имала све елементе позоришне представе, посебну улогу су имали припадници покрета „Кмара!” (у преводу - „Доста је!”), обучаваних од активиста „Отпора” из Србије. У интервјуу француској штампи Александар Марић, један од лидера „Отпора”, саопштава да га је у пролеће 2003. године „Фонд за отворено друштво” послао у Грузију где је био саветник лидера који ће касније водити протесте. Као резултат рада, невелика и никоме позната група младих опозиционара убрзо је постала позната и већ у 2004. години нарасла на тринаест хиљада људи (Арешев, 2014а: 114). Што се тиче резултата „револуције” показало се да је њен циљ био предаја под контролу САД стратегијских војних и комуникационих ресурса Грузије, приватизација државних ресурса и њихова прерасподела међу новом елитом, чему је допринео репресивни режим Сакашвилија (Арешев, 2014а: 120).

Напад Грузије на Јужну Осетију, планиран са припадницима компаније „*Military Profesional Resources Incorporated (MPRI)*” (Цыганок, 2008), и подршка коју Грузија пружа чеченским терористима, што је допринело распламса-

¹⁴ У обавештајној заједници САД (као и у свим другим стратегијским обавештајним службама/заједницама) постоје организационе јединице које се баве координацијом најразличитијих невладиних структура и "параван" организација. Тако на пример у "*Националном обавештајном савету*" САД (*National Intelligence Council, NIC*) функционише Секција за обавештајна истраживања Русије и Евроазије (*National Intelligence for Russia and Euroasia*), непосредно подчињена директору националне обавештајне службе који одговара за припрему "националног обавештајног извештаја" (*National Intelligence Estimate*). Заједно са осталим оперативним деловима америчке обавештајне заједнице Секција за руско-евроазијска истраживања учествује у координацији, финансирању и обуци западних и прозападних НВО у земљама Источне Европе и бившег СССР у циљу изградње широке мреже утицаја (Арешев, 2014а: 114).

вању руско-грузијског сукоба, за САД је било крајње корисно. Међутим показало се да за успостављање пуне контроле над Јужним Кавказом није довољно контролисати само Грузију. Нужно је контролисати и Јерменију и Азербејџан, који на „шаховској табли” имају посебно место. Стратегија преузимања контроле над Јерменијом пре свега подразумева регулисање јерменско-турског конфликта везаног за Нагорно Карабах. У том циљу су у групи која се бавила решавањем овог конфликта, поред осталих, били и Стивен Ман, аутор рада под називом „Теорија хаоса и стратегијско мишљење” (Mann, 1992), и стручњак за енергетску стратегију кавкаско-каспијског региона Метју Брејз, амбасадор САД у Азербејџану (Арешев, 2014а: 128). Присуство ова два члана говори о степену заинтересованости САД за односе у троуглу Турска - Јерменија - Азербејџан.

Први корак у „пузајућој револуцији” усмерен на трансформацију традиционалног јерменског друштва препуштен је домаћим и страним невладиним организацијама и фондовима. Од страних организација у Јерменији су присутни: „USAID”, „Eurasia partnership Foundation”; „Suise Agency for Development and Cooperation”; „Department for International Development”; „Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit”, International Institute for Democracy and Electoral Assistance; World Vision Armenia; NDI; International Research&Exchange Board; Environmental Public Advocacy Center; „Fond za otvoreno društvo”. „Фонд за подршку демократији” (НЕД) по устаљеној схеми припрема и обучава активисте грађанског друштва Јерменије и учествује у финансирању локалних невладиних организација (Ночевка, 2011).

Према подацима Министарства правде, 2011-те године у Јерменији је било регистровано 3749 невладиних организација, 750 фондова и 302 асоцијација правних лица, при чему је од укупног броја 15-20% организација активна, што Јерменију, по речима амбасадора САД у Јеревану Џона Хефернена, ставља на друго место после Украјине и изједначава са Грузијом (Арешев, 2014б:128). Јерменске невладине организације тесно сарађују са владом, због чега није изненађење што учествују у реализацији спољнополитичких активности (нпр. у јерменско-турском „мировном” процесу који финансира УСАИД). На то су поред спољних условљавања принуђени и недостатком квалификованих кадрова. Када је реч о другим моделима деловања на јерменско друштво, посебно „меке” моћи, овај модел геополитичке преоријентације Јерменије укључује школовање нове политичке и војне елите у западним државама, скраћивање медијског простора за рускојезички програм, поткупљивање, маргинализација и искључивање из друштвено-политичког живота државе представника патриотских снага и заговорника ширења јерменско-руске сарадње, итд. (Арешев, 2014б : 131). На тај начин се изграђује широка и вишестепена инфраструктура утицаја чији је основни задатак да блокирају сваку интеграциону иницијативу са Москвом и поспешује раскид вишевековних веза. Све наведене активности праћене су семинарима и округлим столовима о потреби уласка Јерменије у НАТО.

У сценарију стварања „Евроазијског Балкана” Азербејџану је намењена посебна улога. Ова држава са озбиљним економским потенцијалима од стране

САД се посматра као стратешки партнер у региону и перспективан извор нафте и гаса. Од 2007. године рад у војсци се заснива на документима НАТО, а војне школе своје кадрове по НАТО програму обучавају од 1997. године. Сваке године се (почевши од 2003.) у Азербејџану одржава „недеља НАТО”. У оквиру „недеље НАТО-а” 2007. године одржана је конференција на тему „Енергетска безбедност и заштита важних инфраструктурних објеката” (Липина, 2104: 140). Уз благослов НАТО и посредовање САД војно-стратешки партнер Азербејџана је Турска. У садашњем тренутку око 70% официра вишег и средњег ранга министарства одбране и генералштаба обуку је завршило у војно-школским установама САД и Турске (*Ибид*, 141). Поред тога, број америчких војника стационираних у Азербејџану је у сталном порасту, што се правда конфликтним односима у региону. Међутим, о правим разлозима присуства америчких снага говоре речи бившег министра одбране САД Вилијама Коена - „Запад је дубоко заинтересован за то да кавкаске и централно-азијске државе учврсте своју независност и остану отвореним за Запад. У противном, Москва ће преузети монополску контролу над животно важним енергетским ресурсима, појачавајући на тај начин западну зависност од Русије”. (*Ибид*, 140). Изградња војне инфраструктуре (као што су нпр. војни аеродроми) говори о дугорочним намерама америчких снага.

Према замишљеном сценарију, Азербејџан наредних година треба да буде један од главних европских снабдевача гасом, што уз контролу нафтовода Бакуу – Тбилиси – Џејхан и пројекат „Набуко” (чији су планери рачунали на доставу не иранског, већ каспијског гаса у Европу) има за циљ да ослаби и истисне утицај Ирана и Русије из региона Каспијског мора, самим тим и прерасподелу утицаја у зони „Великог Кавказа”.

Процеси који теку у Средњој Азији, пре свега Узбекистану и Казахстану су веома слични процесима који се одвијају у Закавказју. Терористички напади од 11. септембра 2001. године и избор Авганистана као прве мете за интервенцију омогућили су реализацију програма „Нови амерички век” (*Project for the New American Century*, РНАС) разрађиваног од 1992. године, сагласно којем је у постсовјетској Средњој Азији планирано размештање америчких војних снага и специјалних формација под официјелним покрићем спречавања терористичких претњи. У стварности програмом се планирало успостављање контроле над широм регионом и стварање полуга за управљање политичком ситуацијом у државама које му географски припадају. Тако је у Узбекистану изграђена једна од највећих војних база на постсовјетском пространству, позната под називом „К-2” (Панкратенко, 2014: 315).

У оквиру мноштва задатака које Сједињене Државе решавају на простору Средње Азије два се могу издвојити као кључна: први, изградња платформе за елиминисање утицаја Русије и супротстављање Кини; и други, стварање претпоставки за сукоб два главна америчка супарника у овом делу Азије (Русије и Кине) са коалицијом исламских радикалиста и ујгурских сепаратиста. Наравно, у том смислу се подразумева учешће и других постсовјетских република, посебно Киргизије, која је након „обојене револуције” 2005. године постала платформа за: коришћење „ујгурског фактора” у циљу дестабилизације

Кине; база за дестабилизацију Тибета; платформа за осујећивање планова за изградњу нафтовода од Казахстана према Кини; прихватни центар за опозицију одбеглу из других држава; осматрачница за контролу ситуације у околним државама; итд.

Једна од особености америчког деловања у државама постсовјетског пространства је што се поред рада са политичким и војним елитама тежиште пребацује на осмишљен рад са омладином. Оснивање нових универзитета, института, колеџа, програма преобразовања и стажирања, чији број достиже апсурдне размере, те активности страних и домаћих невладиних организација и друштвених мрежа имају за циљ систематично урушавање традиционалних вредности које су карактерисале државе Средње Азије. Све ово се уклапа у концепцију примењену после терористичких напада Ал Каиде на САД када је направљено око 350 различитих програма намењених „ширењу демократије” у арапским земљама. Сви програми су обједињени у један заједнички пројекат под називом „Иницијатива за подршку партнерству на Блиском Истоку”, чији је покровитељ Стејт Департмент. Циљна популација програма је омладина до 25 година и жене.¹⁵

Борба за очување доминације или изградња (новог) поретка из хаоса

Изучавање будућности је истовремено и незахвалан и важан научни задатак. Незахвалан, јер је веома тешко предвидети све варијабле које утичу на коначан резултат изучаваних тенденција, а важан задатак из разлога што пружа оквире за избор алтернатива и избегавање неповољних сценарија. Ако се анализирају неке раније стратегијске прогнозе које је радила обавештајна заједница Сједињених Држава (нпр. „Тенденције глобалног развоја до 2010. г.”; „Тенденције глобалног развоја до 2015. г.”, укључујући и „Тенденције глобалног развоја до 2020. г.”) показује се да су у највећој мери биле исправне. Из тих разлог, а у контексту напред описаног дела тренутних геополитичких и геоекономских тенденција, неопходно је размотрити како „Национални Савет за обавештајни рад” САД (*National Intelligence Council*) види свет у 2030. години.

Кључни фактори који ће према процени (урађеној 2012. године) под насловом „*Global Trends 2030: Alternative Worlds*” обликовати варијанте света у коме ћемо живети 2030-те године су: а) глобална економија; б) националне и глобалне власти; в) природа конфликта; г) регионални утицаји; д) високе технологије; и ђ) улога САД на међународној арени.¹⁶

Ширење људских права и слобода доприноси смањењу сиромаштва и раст средње класе, увећања нивоа образовања, ширу примену нових комуникационих и производних технологија, као и здравствених услуга. Утицај

¹⁵ <http://svom.info/entry/223-secrety-cvetnyh-revolucij-prodolzhenie/>. (9/7/2015).

¹⁶ *National Intelligence Council*: "Global Trends 2030: Alternative Worlds", December 2012-001.

грађанског друштва је, према процени, најважнија мегатенденција, с обзиром да се истовремено јавља и узроком и последицом практично свих осталих мегатенденција, укључујући ширење глобалне економије, бржи привредни раст земаља у развоју и коришћење нових технологија у сфери комуникација и производње. Са друге стране, при таквом структурном искорак појединци и мање групе имају лакши доступ рушилачким и смртоносним технологијама, високопрецизном и биолошком оружју, што им омогућава да изводе терористичке акте широких размера.

Дифузија (прерасподела) утицаја држава до 2030. године може да изазове најдраматичније последице. Азија ће по бруто националном доходу превазићи Северну Америку и Европу заједно узетих, по броју становника, расходи за одбрану и инвестицијама у технологију. Постоји могућност да кинеска економија до 2030. године превазиђе економију САД. Поред Кине, Индије и Бразила, на развој глобалне економије утицаће и регионални играчи као што су – Колумија, Индонезија, Нигерија, Јужноафричка Република и Турска. Истовремено, економије Европе, Јапана и Русије ће постепено опадати. Измене у националним структурама власти могу изазвати брже искорак у погледу саме природе власти. Захваљујући комуникационим технологијама власт ће се преносити на сложене и аморфне мреже које ће утицати не само на активности држава већ и светске заједнице. Што се тиче „проблематичних” земаља, таквих као што су Авганистан, Демократска Република Конго, Сомалија и друге, ситуација се неће знатније поправити. Државе са највећим бруто-националним доходом, бројем становника, итд., не могу увећавати свој глобални утицај док не науче да делују унутар мрежа и коалиција вишеполарног света.

У „старајућим” државама ниво економског раста може бити смањен. Шездесет процената становништва ће живети у градовима, што значи да ће се ниво миграција увећати. Према претпоставкама, у свету ће до 2020. године живети 8,3 милијард људи, у поређењу са 7,1 милијарду у 2012. години. У том смислу се могу претпоставити следеће четири демографске тенденције (које не укључују економске и политичке услове у државама и њихове међусобне односе): старење становништва, структурна промена карактеристична како за Запад тако и најбрже развијајуће државе; смањивање броја младих заједница и држава; миграција, која ће представљати озбиљан проблем за међународну сарадњу; и растућа урбанизација, структурни елемент који са једне стране доприноси економском расту, док са друге стране изазива проблеме везане за обезбеђивање прехранбених производа и воде. У државама које „старе” појавиће се проблеми у вези са одржавањем животног стандарда. Захтеви за квалификованим и неквалификованим радницима ће допринети глобалној миграцији. Захваљујући брзој урбанизацији обим изградње градских објеката за становање у наредних четрдесет година може се упоредити са обимом таквих радова изведених током читаве светске историје. Међународна миграција ће расти брже него у последњих четврт века. (Тренутно у градовима живи 50% становништва планете, а тај број ће до 2030. године достићи износ од 60%, или 4,9 милијарде људи). Кључни фактори који на то утичу су – глобализација; раслојавање између богатих и сиромашних држава, међу млађима и старијима;

неједнака развијеност у регионима; као и миграционе мреже формиране између државе која отпрема емигранте и државе која их прима.

Са порастом светског становништва (посебно средње класе) увећава се потреба за ресурсима - прехранбеним производима (35%), водом (40%), и енергијом (50%). Скоро половина становништва ће живети у реонима који ће осећати недостатак воде за пиће, а климатске промене ће отежавати перспективу да се дође до животни важних ресурса. Анализа будућих климатских промена показује следеће измене: увећава се број засада у зонама влажности и сушни периоди у зонама са ниским нивоом годишњих приноса; главне промене у броју засада ће произаћи на Блиском Истоку и Северној Африци, као и на западу Централне Азије, на југу Европе, Јужној Африци и југо-западу САД. Али то све не значи да ће свет гладовати. Политички руководиоци и њихови партнери из приватног сектора морају радити на спречавању такве будућности. Тачно је да многе државе не поседују средства довољна за то да избегну недостатак прехранбених продуката или воде без широке помоћи од стране трећих држава. Тај проблем, који се надвија над заједницом, без утицаја на ниво потреба за продуктима и услугама не може бити решен. Коришћење алтернативних извора енергије, у које спадају различите врсте биогорива, према прогнози, може да испровоцира дефицит прехранбених производа. Развој ситуације у том правцу може довести до продуктивне сарадње, као и крајње неповољних компромиса.

Фактори који могу утицати на мењање правила игре у међународним односима

Нестабилност и криза светске економије. Растућа глобализација води све већој међузависности држава. У многим државама економски раст се успорава, светска економија постаје нестабилнија и све више зависна од различитих регионалних и националних економија. Због тога не треба искључити могућност још једне светске кризе. Глобални институт McKinsey је израчунао да би излазак Грчке из еврозоне довео до штете која може бити осам пута већа од банкротства компаније Lehman Brothers. Независно од тога каква одлука буде донесена ради успостављања стабилности еврозоне биће потребан истовремени напредак у неколико праваца, док а сам процес опоравка може потрајати од неколико година до неколико деценија.

Дефицит власти. Током следећих 15-20 година, у којима ће власт бити још „расточенија” него данас, појавиће се већи број државних и недржавних субјеката, укључујући и наднационалне субјекте (нпр. градове), који ће играти важну улогу у управљању. Укључивање нових субјеката у решавање транснационалних проблема ће бити неопходно, али ће њихови противуречиви интереси представљати проблем који ће усложњавати процес доношења одлука. Глобална управа до 2030. године ће се у најбољем случају показати ограниченом. Криза власти условљена брзим социјалним и политичким променама ће се продужити и пре свега јављати на унутрашњем плану. У садашњем моменту око 50 држава се налази на сложеном путу између аутократије и демо-

кратије, од којих се већина налази у државама Тропске Африке, Југоисточној и Централној Азији, Блиском Истоку и Северној Африци.

Потенцијали за нарастање конфликта. Са променама у систему међународних односа расте и ризик од међудржавних конфликта. Према процени аналитичара, ако САД „не буду желеле” или не могу да буду „глобални гарант безбедности” свет ће до 2030. године бити мање стабилан. Како међународни систем постаје фрагментарнији, а постојеће форме сарадње у све мањем степену корисне кључним глобалним играчима, увећава се и потенцијал за конкуренцију и конфликте. Више тензија ће се појавити између држава због природних ресурса. Приступ кључним минералним ресурсима, заједно са енергетским, имаће животно важно значење за продужавање економског раста држава у развоју, које ће све више зависити од спољних извора. Растући потенцијал међународних спорова по питању коришћења права на морско дно већ су приметни у низу региона Јужног Кинеског мора, Индијског океана, као и Арктика и Антарктика.

До 2030. године вода може постати већи извор конфликта него енергија или руде како на унутардржавном тако и међународном нивоу. Иако дефицит воде постоји у САД, Мексику и дуж западног обалског дела Јужне Америке, основна зона дефицита воде у свету захвата Северну Африку, Блиски Исток, Централну и Јужну Азију, укључујући Кину и Индију. У низу држава, као што су Авганистан, Бангладеш, Пакистан и Сомалија, државне структуре већ осећају признаке такве ситуације. Конфликти у датим регионима ће расти с обзиром да је у њима смештена зона најбржег раста становништва током следеће две деценије.

Ризици међудржавних конфликта, иако не и неизбежни, увећавају се и као резултат измене међународног система. Током следећих 15-20 година САД ће покушати да створе услове у којима ће даље играти улогу чувара система и гаранта међународног поретка. Снижавање новоа способности САД да наступају као глобални „стражар” може бити један од кључних фактора за развој нестабилности. Раздробљенији међународни систем, у којем постојеће форме сарадње не изгледају победничким за већину кључних глобалних играча, може послужити као основа за супарништво и ризик рађања крупних војних конфликта. Једнако, у случају рађања подобних конфликта они једнозначно не могу достићи ниво светског рата у којем би учествовале све велике државе. У потенцијалним ратовима у Азији, с могућим учешћем Русије, Кине, Индије или Пакистана, уз обично оружје може бити коришћено и оружје за масовно уништење. Будући конфликти на Блиском Истоку такође могу подразумевати примену оружја за масовно уништење ако се у региону настави ширење нуклеарног оружја, а са старењем становништва на Блиском Истоку снижава се и улога омладине која је била покретачка снага за „арапско пролећа”. Вероватноћа за појављивање нових конфликта следеће две деценије је највећа у Западној, Централној и Источној Африци, у државама Блиског Истока и Јужној Азији. Такав сценарио је, по ауторима извештаја, актуелан и у низу других азијско-тихоокеанских горућих тачака: Источни Тимор, Нова Гвинеја, Филипини, Соломонска острва.

Ширење граница регионалне нестабилности. Током следећих 15-20 година Јужна Азија ће се константно суочавати са серијом унутрашњих и спољних потреса. Успорен економски раст, повећање цена прехрамбених производа, као и недостатак енергетских ресурса представљаће изазове за владе Пакистана и Авганистана. Младо становништво тих држава је бројчано велико и по социјалној и демографској динамици слично омладини многих држава Африке, која у комбинацији са успореним растом економије може изазвати нестабилност система у целини. У том погледу Индија се налази у најбољем положају, напредујући стабилним темпом економског раста. Међутим, и њу очекују проблеми у погледу запошљавања младог становништва. Неједнакост међу становништвом, недостатак инфраструктуре, као и слабости образовања, представљају допунске факторе који утичу на рањивост Индије. Поред тога, суседне државе су увек имале значајан утицај на развој Индије, појачавајући њен осећај несигурности и подстичући је на увећавање војних расхода. Спростављени стратегијски интереси, опште неповерење, као и тактика снижавања ризика на рачун суседа и осталих учесника економске сарадње отежавају изградњу чврстих основа регионалне безбедности тако да конфликт на овом простору може проистећи из више разлога.

Вишеполарној Азији такође недостају чврсте основе како би угушила растуће тензије, што може представљати један од најкрупнијих глобалних извора угрожавања. Страх пред моћи Кине, вероватноћа раста кинеског национализма, као и проблеми везани за очување улоге САД у региону, такође постају извори нестабилности. Будући нестабилном, Азија може довести до значајних потреса у глобалној економији.

Заузета својим проблемима Европа не може издвајати веће ресурсе као помоћ за превазилажење кризе у државама суседних региона. Међутим уколико Европа успе да се извуче из паучине политичких и економских криза у потпуности ће бити способна да увећа своју глобалну тежину. Таква Европа може помоћи земљама Блиског Истока, земљама Јужне Сахаре и Средње Азије да се брже интегришу у глобалну економију, доприносећи ширењу међународног система.

Улога Русије у свету биће условљена растућим унутрашњим и спољним изазовима. Руска „ахилова пета” ће и даље бити економија. Буџет државе ће веома зависити од продаје енергоресурса, док ће покушаји модернизације економије и даље давати слабе резултате, а старење радне снаге препрека за економски раст. Становништво Русије ће се, сагласно прогнозама, смањити са 143 милиона (2010. године) на приближно 130 милиона у 2030. години. Важним демографским изазовом за Русију може бити интеграција брзо растућих делова етничких муслимана. Тренутно у Русији живи скоро 20 милиона муслимана, што је око 14% становништва, док ће тај проценат до 2030. године износити 19%. Промена етничког састава становништва Русије већ сада представља извор растућих социјалних тензија. Поред наведених, један од кључних фактора у кретању Русије према статусу стабилнијег и конструктивнијег играча на светској сцени током наредних година биће њен однос са Западом и Кином.

Утицај нових технологија. Посебно интересантан део процене односи се на најаву ишчезавања савремених форми исламског тероризма до 2030. године, иако нема назнака да ће у потпуности нестати. Постоји могућност да неке државе наставе са коришћењем терористичких група, али ће трошкови за њихово одржавање у условима све веће међународне сарадње значајно порастати. Такође, процењује се да ће током следећих 15-20 година могућност приступа средствима за вођење рата, посебно сајбер и биолошког оружја, бити значајно увећана. Још једна од опасности која увећава могућност конфликта везана је за Интернет. Циљеви сајбер преступника могу бити различити објекти, почевши од војних система, електромрежа, система веза и финансијских система. Државе које поседују нуклеарно оружје у циљу поражавања противника у сајбер конфлику могу да посегну за његовим коришћењем. Могућности сајберпространства и Интернета остају веома важни у циљу формирања алтернативних мрежних социјалних покрета, који могу овладати озбиљним потенцијалима економског, политичког и другог утицаја.

Улога САД. Процена најављује да *Pax Americana* или епоха вишеполарне надмоћи САД у светској политици започета распадом СССР постаје ствар прошлости. Ипак, то не значи потпуни губитак водеће улоге САД у светским пословима. Вишеструки потенцијали Сједињеним Државама дозвољавају да остану „први међу једнаким”, одржавајући предност у кључним областима (пре свега војној) и способност ефективног коришћења како „тврде” тако и „меке” моћи. Према процени, ни једна држава у свету, укључујући и САД, у принципу неће бити држава-хегемон. Не гледајући на то што ће кључне позиције у светској економији заузети Кина, САД ће и даље одржати лидерство у области иновација и технологија (подаци говоре да се сваке године око 1/3 свих патената регистрованих у свету произведе у САД, иако њихово становништво чини тек 5% светског становништва; више од 40% најбољих универзитета у свету, у којима ради већина нобеловских лауреата, такође се налази у САД, итд.).

Аналитичари НИЦ сматрају да енергетску безбедност Америке ништа не може угрозити. Као светски лидер у производњи гаса из шкриљца и услед увећања производње нафте САД ће постићи потпуну енергетску сигурност, што ће утицати на поправљање трговинског биланса и стабилан раст националне економије. Надаље, Сједињене Државе ће остати једина реална снага способна да изграђује коалиције са државним и недржавним играчима и супротстави се будућим изазовима и опасностима, што значи да ће при било којем односу снага САД имати више савезника него противника. Лидерство, како се наводи у прогнози, захтева способност сарадње и узајамно деловање с различитим играчима и укључивање свих заинтересованих актера у решавање општих проблема. Успешно решавање глобалних проблема као што су климатске промене, смањивање светских ресурса, сајбербезбедност, формирање стабилних међународних институција, коришћење атомске енергије и космичког пространства, изградња глобалног финансијског система, директно ће зависити од стања америчко-кинеских односа. Колапс или снижавање утицаја САД може довести до дуготрајног периода глобалне анархије с обзиром да за

сада нема велике државе која би могла да замени САД у својству гаранта међународног поретка. Пад долара као светске резервне валуте и његова замена другом валутом биће један од највидљивијих знакова губитка глобалне економске позиције, што ће такође допринети демонтажи политичког утицаја Вашингтона. Замена Сједињених Држава другом глобалном силом, као и изградња новог међународног поретка највероватнија је у назначеном периоду, наводи се у прогнози.

Упоређујући кључне делове стратегијске прогнозе са тренутним процесима у напред наведеним регионима богатим енергоресурсима, закључак који се може извести најбоље одражавају речи Винстона Черчила: „Што се више нових нафтних налазишта буде откривало, то ће више бити интрига, преврата, ратова и прерасподела” (Павлов, 2010: 56). Из тих разлога не треба да буде изненађење што је у часопису Пентагона (2006. године) представљен сценарио (поткрепљен мапама) према коме су готово све границе између Средоземља и Хималаја изнова нацртане: Пакистан и Иран су постали једна нова држава, Белуцистан, богат нафтом се отцепио; Ирак издељен на три дела; огромни Курдистан настаје на рачун Турске; а Саудијска Арабија предата суседима (Елзесер, 2009: 10). То 2008. године подробније најављује и Јевгениј Сатановски (Евгений Сатановский): „Границе „новог Блиског Истока” на картама (које су већ припремљене) мало су сличне данашњим. Није искључено да државе, које су сагласно тим картама дужне да никну на место Судана и Саудијске Арабије, Израела и Турске, Јордана и Сирије, Ирака и Ирана, Авганистана и Пакистана, остану предметом стратегијских игара. Али ..., не треба заборавити да се резултат таквих игара – „контролисани хаос” – лако претвара у неконтролисани... Насилно наметање страних поредака на Истоку није водило и неће довести ни до чега доброг, независно од тога да ли ће он бити Велики, Блиски или Средњи” (Павлов, 2010: 57). Дакле, на делу је оно што амерички експерт Пол Робертс описује у „*Washington Post*-у”: „Необјављени 'нафтни рат' је најсвежије подсећање да у глобалној економији 'енергетска безбедност' означава нешто више од заштите нафтних производа и ценова од терористичких аката. Ми се налазимо у пламену рата између оних који имају енергенте и оних којима они недостају... Борба за последње крупне резерве нафте и гаса биће главна геополитичка тема XXI века” (*Ибид*). Наравно, подразумева се да је у тој борби, као и до сада, ударце дозвољено задавати и „испод појаса”.

Закључак

Многи сматрају да „обојене револуције” представљају нови тип политичких технологија за смену неподобних режима. Ако би се искључиво посматрала техничка компонента онда би то било тачно. Међутим, технологија свргавања режима примењивана од стране Сједињених Држава током „хладног рата” и технологија примењена у „плишаним револуцијама” у Источној Европи и свим „обојеним револуцијама” до „арапског пролећа” показује да кључна улога припада људском фактору, а да су савремене комуникационе технологије

је, Интернет и друштвене мреже само помоћно средство. Следи да окупљање и формирање тзв. критичне или „паметне масе” у „обојеним револуцијама” није спонтана реакција на изненадно рађање неког догађаја већ део унапред планираних активности усмерених на хаотизацију социјалне ситуације у држави, што захтева и конкретне ресурсе – организационе, финансијске, информационе, техничке, као и језгро око кога наступа „рођење” различитих група. Наравно, „паметна маса” се не може окупити и одржавати без мрежних ресурса, који су њен „кисеоник” и средство за координацију активности. Када се то има у виду постаје разумљиво зашто је од стране Сједињених Држава приступ Интернету објављен као једно од фундаменталних људских права и зашто САД улажу велика новчана средства за помоћ у лакшем преодолевању филтера које владе постављају корисницима социјалних мрежа.

Али кључно питање нашег рада није се тицало анализе примењених технологија за промену низа режима од „Хладног рата” до данас, већ мотива којима су Сједињене Државе биле руковођене да приступе њиховом свргавању. Највећи број примера говори у прилогу тези да су за америчке управљачке елите најдугорочнији и најважнији задаци спољне политике били и остали - спречавање укоренивања било каквог социјума који би могао бити алтернатива капиталистичком моделу развоја и успостављање контроле над глобалним природним ресурсима. То су разлози због којих су и земље „Трећег света” једнако биле на мети као и државе социјалистичког система, а подршка „ослободилачким покретима”, „борба против комунистичке завере”, „ширење демократије и људских права”, „борба против тероризма и наркотрговине” итд., усмерени на инсталирање или одржавање ауторитарних режима и апсолутистичких монархија спремних да поштују америчке економске и политичке интересе и строге захтеве у односу на нафту и војне базе. Стога фраза - „унапређивање демократије и људских права” пре асоцира на „лепо паковање” иза којег се крије сурово и немилосрдно лобирање за интересе америчког капитала, него што има везе са изворним значењем појма „демократија”. Дакле, вертикала која повезује мегапроцесе од зачетка „Хладног рата” до данас остаје непромењена, што се јасно види упоређивањем карата региона изложених „операцијама утицаја” током „Хладног рата” са картама данашњих конфликтних подручја. Надаље, упоређивањем карата данашњих конфликтних региона са тенденцијама описаним у стратегијској процени америчке обавештајне заједнице под насловом „*Global Trends 2030: Alternative Worlds*” показује да ће стање остати непромењено – региони богати нафтом, гасом, водом и прехранбеним производима остају подручја око којих ће се наставити раније започети рат. Доминирати регионима богатим енергетским и хидроресурсима значи доминирати глобалном економијом, самим тим и глобалном политиком. Али свест и страх да у вишеполарном свету до 2030. године без контроле над тим регионима позиција глобалног лидера Сједињеним Државама није загарантована убрзава њене напоре да учврсти положаје и путем „замисливих и незамисливих” препрека отежају пут онима који претендују да заузму то место.

Ако такав развој догађаја, према америчкој стратегијској процени, води ка глобалној анархији и хаосу, зашто га онда раније не изазвати и остати јез-

гром око кога ће осциловати хаотичне, нестабилне и лако контролисане државе са ацефаличним политичким елитама? Умрежена инфраструктура за такав сценарио већ постоји.

Литература:

1. Арешев Андрей, „Армения: 'геополитическое перевоспитание' верного союзника России”, у: Убийство демократии: Операции ЦРУ и Пентагона в постсоветский период, Кучково поле, Москва, 2014а.
2. Арешев Андрей, „Грузия: от „революции роз” до августа 2008 года и поддержки терроризма на северном Кавказе”, у: Убийство демократии: Операции ЦРУ и Пентагона в постсоветский период, Кучково поле, Москва, 2014б.
3. Bissel, Richard. (1996). *Reflections of a Cold Warrior: From Yalta to the Bay of Pigs*. New Haven: Yale University Press.
4. Блум, Уильям, Убийство демократии: операции ЦРУ и Пентагона в период холодной войны. Москва: Кучково поле, 2013.
5. Блум, Уильям, *Смертоносный экспорт Америки – демократия*. Москва: Кучково поле, 2014а.
6. Блум Уилям, „Вашингтон: власти над миром любой ценой”, у: Убийство демократии: Операции ЦРУ и Пентагона в постсоветский период, Кучково поле, Москва, 2014б.
7. Бобков Филипп, Как готовили предателей, Эксмо Алгоритм, Москва, 2011.
8. Вейнер Тим, ЦРУ: Правдивая история, Центрополиграф, Москва, 2013.
9. White House, Office of the Press Secretary. June 1, 2001.
10. Gervasi Sean, „Germani, US and the Yugoslav Crisis”, *Covert Action Quaterly*, Winter 1992/93.
11. Gertz Bill, „Clinton has Plans to Unseat Milosevic”, *Washington Times*, June 30, 1999.
12. Глазунов О. Грузинская разведка. Тайная война против России, Москва, 2011.
13. Doobs Michael, „U.S. Advice Guided Milosevic Opposition”, *Washington Post*, December 11, 2000.
14. Donnelly John, „US Tries to Turn Yugoslav Officials”, *Boston Globe*, August 29, 1999.
15. Дроздов Ю. И., Маркин А. Г. «Операция «Президент». От «холодной войны» до «перезагрузки», Артстиль-полиграфия, Москва, 2010.
16. Елих Грегори, „Сербия: Переворот 2000 года – Шаблон для „Цветных революций”, у: Убийство демократии: Операции ЦРУ и Пентагона в постсоветский период, Кучково поле, Москва, 2014.
17. Елзесер Лирген, Национална држава и феномен глобализације, Јасен, Београд, 2009.
18. Загаров В.М, „Вооруженные силы Грузии”, у: Грузия: проблемы и перспективы развития (том 2), Москва, РИСИ, 2002.
19. Заря, №24, 1999 год.
20. Jahn George, „U.S. Funding Yugoslavia Reformers”, *Associated Press*, September 29, 2000.
21. Ignatius David, „Innocence Abroad: The New World of Spyleless Coups”, *Washington Post*, September 22, 1991.
22. Крилов А, „Кто делает „цветные революции”?”, *Новая политика*, 15. Октября 2007.
23. Cotter George, „Spies, Strings and Missinaries”, *The Cristian Century*, March 25, 1981.

24. Липина Светлана, „Азербайџан: нефтна скважина Кавказа и Каспија дл США”, у: Убийство демократије: Операције ЦРУ и Пентагона в постсоветский период, Кучково поле, Москва, 2014.
25. Mann S.R, „Chaos Theory and Strategic Thought”, Parameters, Vol. 22, US Army War College Quarterly, 1992.
26. Maršal Tim, Igra senki, Samizdat B92, Beograd, 2005.
27. Мелтон, Кит, Золлес, Роберт, Шлезингер, Генри, Искусство шпионажа: тайная история спецтехники ЦРУ, АНФ, Москва, 2013.
28. *National Intelligence Council*: „Global Trends 2030: Alternative Worlds”, December 2012-001.
29. New York Times, November 1. 1987.
30. Ночевка Ф., „НПО в Армении: фактор развития или скрытая угроза”, Стратегия развития, № 1, 2011.
31. Павлов Савелий, „Паучья тактика”, Беларуская думка, № 7, 2010.
32. Панкратенко Игор, „Средняя Азия: Плацдарм США в сердце Евразии при поддержке исламистов”, у: Убийство демократије: Операције ЦРУ и Пентагона в постсоветский период, Кучково поле, Москва, 2014.
33. Papandreou Andreas, Democracy at Gunpoint: The Greek front, Doubleday, New York, 1970.
34. Паренти Майкл, „Югославия: обвиняй лидера в геноциде, бомби людей”, у: Убийство демократије: Операције ЦРУ и Пентагона в постсоветский период, Кучково поле, Москва, 2014.
35. Rositzke Harry, The CIA's Secret Operation, Reader's Digest Press, , New York 1977.
36. South Florida Sun-Sentinel, April 17, 2008.
37. Стонор Саундерс Френсис, Хладни рат у култури: ЦИА у свету уметности и књижевности, (превод са енглеског Невена Мрђеновић), Досије студио, Београд, 2013.
38. „The Balkans are Latin America for CIA”, Monitor, Sofia, August 28, 2000.
39. The Observer, London, October 8, 2000.
40. US Agency for International Development, Direct Economic Benefits of U.S. Assistance Programs, 1999.
41. Foreign Affairs, September/October 1994.
42. Foreign Policy, October 25, 2007.
43. Phillips Joan, „Breaking the Selektive Silence”, Living Marxism, April 10, 1993.
44. Hash-Gonzales Kelli, Popular Mobilization and Empowerment in Georgia's Rose Revolution, Lexington Books, 2012.
45. Henriksen, H. Thomas, „Covert Operations, Now More Than Ever”, Orbis , Winter 2000.
46. Hixson L. Walter, George F. Kennan: Cold War Iconoclast, Columbia University Press, 1989.
47. Хлобустов Олег, КГБ СССР 1954-1991: Тайна гибели Великой державы. „Аквартерм”, Москва, 2011.
48. Цыганок А., Война нового типа, Время новостей, 27. августа 2008.
49. Чарльз Аллен, „Инфраструктура подрывной деятельности: „Бархатные революции” как результат сорока лет непрерывных подрывных усилий”, у: Убийство демократије: Операције ЦРУ и Пентагона в постсоветский период. Москва: Кучково поле, 2014.
50. Chossudovsky Michael, „Banking of the Balkans”, THIS, July/Avgust 1999.
51. <http://svom.info/entry/223-secrety-cvetnyh-revolucij-prodolzhenie/>.
52. <http://www.venec-vl.ru/bill-klinton;>

GEOPOLITICS BETWEEN PLANNED CHAOS AND A NEW ORDER OF POWER - INTELLIGENCE ASPECT

Summary: The world survives one of the turning moments in its history in which non-linear changes and processes provide a little chance of making a complete and reliable image of the future. A large number of conflicting options of possible developments is primarily attributed to strategic entities in geopolitical and geo-economic horizon. As making a long-term forecast is one of the main tasks of strategic intelligence services, we will analyze the process („connecting the dots”), which is taking place in continuity from „Cold War” in Europe, the Middle East, Asia and South America the intelligence assessment of developments by the year 2030, prepared by the National Council on Intelligence US (National Intelligence Council) which tries to show that the modern movement must not unilaterally be seen as a bare rooted, spontaneous, non-linear and mutually unrelated megatendency. Thus, strategic forecasts, as the product thoroughly conducted research and work of a large number of specialists and experts of a different profile, give an overview of global processes and trends in specified time frame, whose trajectory can end diametrically opposed than anticipated, ie. those which would occur that processes are left to 'free movement' '. It follows that strategic forecasts can be seen as - an alert, warning, and instructions for taking action to prevent surprises and eliminating undesirable scenarios, ie.instructions for „Operation influence”.

Key words: „Cold War”, „colored revolution” strategic forecasts, „operations influence”, world until year 2030